

פרשת קדושים

ויקרא פרק-יט

ב אל כל עדת וגו'. טעם אומרו אל כל. אמרו ז"ל בתורת כהנים לפי שפרשה זו רוב גופי התורה תלויים בה נאמרה בהקהל. והגם שכל מצוה ומצוה ממצות התורה היה משה אומרה לכל ישראל כאמור בברייתא הובאה בעירובין (נד:), תירץ הרא"ם שהיו נכנסים כת אחר כת מה שאין כן בפרשה זו שנכנסו יחד ע"כ. וקשה לדבריו אם כוונתו באומרו שהיו נכנסים כת אחר כת על ישראל שהיו באים אחר הזקנים, אם כן משה הי' אומר יותר מחמשה וששה פעמים, ולפי חשבון הפעמים שמנה התנא שם שיש ביד כל אחד ד' אינו משמע כן, שכתבו וזה לשונם נכנסו כל העם וכו' נמצאו ביד אהרן ד'. ואם כוונת הרב באומרו כת אחר כת הוא על כת של אהרן, ונדב ואביהוא, וכת של הזקנים, וכו' שבשאר הציוויים היו נכנסים זה אחר זה וכאן נכנסו יחד אהרן נדב ואביהוא והזקנים והישראלים. הנה במה שנעמוד על עקרון של דברים למה משה נהג בכל המצות בסדר זה, ולא היה שונה לכולם יחד ד' פעמים, ונמצאו לכל אחד מישראל ד' פעמים מפי משה, שהוא יותר טוב מלשמוע הד' פעמים פעם ממש וב' וג' פעמים מזולתו, אלא הטעם הוא לא' מב' דברים, או לעשות כבוד להדרגת ישראל כבוד לאהרן כבוד לבניו כבוד לזקנים ואחר כך לישראל, או לצד שכל אחד למד בפני עצמו מפי משה כשיחזור אהרן לבניו וכשיחזרו בניו לזקנים והזקנים לישראל מאמצעות זה יהיה ניכר ונרגש אם יש השתנות בנשמע בין הכתות כשיחזרו הדברים זה לזה, מה שלא היה הרגש זה אם היו כלם שומעים מפי משה הד' פעמים, ודבר זה יושלל בלב שומע. אם כן לב' הדרכים יותר נכון לעשות בסדר זה גם במצוה זו, בין לטעם לעשות כבוד לאהרן כו' למה יגרע כבוד אהרן וכו' כאן, בין לטעם שיכון הדברים לשומעים אדרבה כאן יצטרך להיות הדבר יותר לצד שהם גופי התורה. ואם לצד שיאמר משה המצוה בדרך כללי לכל ישראל, הלא גם בסדר הראשונות ישנה לבחינה זו שישנו לדיבורו של משה כללי לכל ישראל כשנכנסין כל ישראל ושונה להם משה במעמד גם אהרן ובניו והזקנים, ואם כן מה כיעור בסדר הרגיל שצוה ה' לשנות שאין זה אלא גרעון:

אכן הנכון בעיני הוא, כי בסדר הראשון לא היה מדבר משה אלא לאנשים, וכאן צוה ה' שידבר לכל עדת ישראל אנשים ונשים וטף כסדר שהיו מקובצים במתן תורה. ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר:

ואמרת אליהם. טעם שכפל לומר ואמרת לדבריהם ז"ל (ויק"ר פכ"ד תו"כ) שאמרו כי לצד שרוב גופי התורה וכו' לזה עשה בה גם כן כסדר נתינת התורה שדבר בה רכות וקשות (יתרו יט ג) כה תאמר וגו' ותגד, ואמר דבר לשון קושי **ואמרת** אמירה רכה, ובסמוך יתבאר הכתוב באופן אחר:

קדושים תהיו. צריך לדעת מה הוא המכוון של מצוה זו. ונראה שבא הכתוב לתת עשה על העריות, שצוה עליהם בפרשה הקודמת בלאו, הוסיף עשה עליהם לעבור עליהם גם בעשה. עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (קידושין לט:): ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, והוא מאמר הכתוב קדושים תהיו במצות עשה בבא עבירה לידו שיתרחק מעשות, ובזה קיים מצות עשה שנצטוו במאמר **קדושים תהיו**, והוציא זכרון מצוה זו בלשון זה של **קדושים**, לומר שכל המקיים מצוה זו נקרא קדוש, והוא מאמרם ז"ל (ויק"ר פכ"ד ירושלמי יבמות פ"ב ה"ד) ג"כ. ולטעם זה דקדק לומר **אל כל עדת בני ישראל**, לומר כי מצוה זו שמצוה קדושים תהיו היא מצוה שישנה בכל אדם, שכל איש ישראל בקיימו מצוה זו קדוש יאמר לו, ואין הדרגה בישראל שתהיה נמנעת מהשגה זו. גם בזה יתישב טעם כפל דבר ואמרת, כי יש כאן דיבור קשה בערך העובר שיוסיף עונש עשה, ויש כאן מעלה וכבוד למקיימו שיקרא קדוש. ואולי כי דוקא בני"ה הוא שישנם בבחינה זו מה שאין כן אומות העולם, לו יהיה שיפרוש אדם עצמו מבחינות העריות האסורות לו או אפילו שאינם אסורות, אף על פי כן מושלל הוא מבחינת הקדושה, ולזה אמר **אל וגו' בני ישראל**, ובסמוך יתבאר באופן אחר:

כי קדוש אני וגו'. צריך לדעת מה נתינת טעם הוא זה, וכי יתחייב הדבר ליציר כפיו להדמות לקונו, והלא הרבה הדרגות ישנם באלהי ישראל ואינם מושגים בישראל, ואם כונתו לומר טעם הציווי שהוא חפץ בדבר לצד אלהינו קדוש חפץ שגם עובדיו יהיו כמו כן ולא טעם המתחייב, ועד עתה אין אני יודע למה יתחייב הכתוב לתת טעם. ורז"ל נראה שמקושיא זה הרגישו, ודרשו בתורת כהנים וזה לשונם אם אתם מקדשים עצמיכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי ע"כ. וכפי זה תהיה כוונת **כי קדוש וגו'** הודעת ותועלת הנמשך, והודעת הפכו כמו שסיים שם התנא ואם אין אתם מקדשים עצמיכם מעלה אני עליכם כאלו לא קדשתם אותי ע"כ. ואולי כי גם לזה כוון בכפל דבר ואמרת, לקושי הנמשך אם לא יקדשו עצמם, ולרוממות הנסבב אם יקדשו עצמן:

עוד נראה לפרש הכתוב על זה הדרך כי לצד שצוה ה' על בחינת תאוה הקבועה בטבע אנושי, והוא תאוה השולטת על הרצון, וכבר כתבתי בפרשה הקודמת בפסוק (יח ב) כמעשה ארץ מצרים וגו' כי בחינה זו אין יכולת באדם לשלוט עליה אלא בגדר הריחוק בבחינת החושב, ומעתה לצד שצוה ה' במקומו לקיים המין ולהדבק בצלע נכון לאיש יש מוצא רע מבחינה זו להתגבר בו בחינת חשק המתגבר ונוצח הרצון בהופכו, ואין אדם שולט בעצמו להשמר מן העריות שצוה ה' עליהם, ואם כן ממה נפשך יעשה מצוה דרך גבר בעלמא לקיים מינו הנה הוא מושלל משמירת העריות, ימנע עצמו ממין זה כל עיקר הנה הוא מבטל מצות פריה ורביה ומצות יבום, אשר על כן בא מאמר ה' כאן וצוה בנעימות אמרי קדוש **קדושים תהיו** פירוש שיקדשו עצמן במעשים אשר באה עליהם המצוה לעשותה, פירוש שלא יעשה הדבר לתאות הגשם ולהשלים החפץ השואלו עשות דבר אלא יעשה הדבר בקדושה ובטהרה, כמו שמתעטף בציצית ומכניס תפילין בזרועו, וימאס בדעתו חפץ הבא מעצמו, והוא מאמרם ז"ל (נדרים כ): יהיה דומה כמו שכפאו שד, ולאיש כזה קדוש יאמר לו, ולצד שיאמר אדם איך נכחיש המורגש שהחפץ יכירנו ויטעה טעם הדבר, ואין כח בבחינת החושב למנוע ההרגש בזה כי הרגשתו גדולה ומעוררת כל החושים והרגשות וכובשת המחשבה לבא עמהם בטעימת הדבר, ואם כן חזרנו לחששא הראשונה, לזה אמר **כי קדוש אני ה' אלהיכם**, פירוש על דרך אומרם ז"ל (תיקונים ע) כי כל העושה מצוה אחת שמו יתברך הוי"ה שורה על אבר שבו עשה המצוה, כי תיבת המצוה בו רמז שם, מ"צ בא"ת ב"ש י"ה, ואותיות ו"ה הרי הוי"ה, וכבר כתבתי במקומות אחרים (לעיל יח ד) טעם שחצי השם בא"ת ב"ש וחצי נגלה. ואם כן בעשות האדם הדבר לשם מצוה הנה שם הוי"ה שורה עליו שהוא קדוש, ובזה אין דבר רע משתלשל מהמעשה, והוא אומר **כי קדוש אני ה' אלהיכם**, דקדק לומר **אלהיכם** לרמז אל דביקות ה' במתקדש לעשות המעשה לשם מצוה, על דרך אומרם ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ולזה אמר **אל כל עדת בני ישראל** לומר שכל איש ישראל ישנו בגדר מצוה זו, גם כפל ואמרת לרמז מעלה זו:

עוד ירצה באומרם **כי קדוש אני** וגו' פירוש לצד שיש מאמרו יתברך בתורה שעם בני ישראל הם דבוקים בהקב"ה דכתיב (שם) ואתם הדבקים וגו', ועל ידי עבדיו הנביאים כתוב לאמר (ידמ"ג) כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקותי אלי את כל בית ישראל, מעתה בא הקב"ה בטענה הנשמעת ואמר **קדושים תהיו**, והטעם כי קדוש אני, ואם תאמר ומה לתבן את הבר, לזה אמר ה' **אלהיכם**, כאן רמז השראת שכינה בדבקות לה' כאמור בפסוק ואתם הדבקים בה' אלהיכם:

עוד ירצה שלא יאמר אדם שלא אסר הכתוב אלא מעשה העריות אבל לא בחינת החושב והסתכלות ושאר דקדוקי התיעוב אשר רבו וכבר רמזו מהם רז"ל (ברכות סא). כגון המרצה מעות מידו ליד אשה וכו', כמו שדרשו בפסוק יד ליד וגו', וכאן צוה ה' על הדברים ההמה וכיוצא בהם שצריך להרחיק עצמו מהכיעור ומהדומה לדומה לו כדי שלא יבא להכשל אפילו בדקדוקים ההם, וכמאמר הזוהר בפסוק אל תפנו אל האלילים, והוא מה שצוה במאמר קדושים תהיו לבל יבא לידי החושב ותהיה נשללת מהם בחינת הקדושה כמאמר הכתוב (תצא כג יא) לא יהיה טהור מקרה לילה, ולצד שיאמר אדם הלא דבר זה אינו ברשותי שהגם שאשמור עצמי ביום אף על פי כן בלילה אין הדבר תלוי בידי, לזה אמר **כי קדוש אני ה' אלהיכם** וכיון שאני קדוש ואני עמכם אני אמנע בחינת הטומאה מגשת לאיש הישראלי, זולת אם אדם יחשוב בבחינת הרע אז שולל ממנו השראת שכינה ושורה עליו בחינת הרע והוא ההדרוקן המכסה פני איש רע, ואז יבא לידי קרי בלילה:

עוד ירצה על זה הדרך **קדושים תהיו** לשון עתיד פירוש אין הפסק למצוה זו, כי כל שער מהקדושה אשר יכנס עדיין ישנו בגדר הכנסה שער אחר למעלה ממנו, כי אין שיעור להדרגות הקדושה המזומנת לכל הרוצה ליטול את השם. וצא ולמד ממדרגות הנביאים זו למעלה מזו, ומשה עולה על גביהן, ואולי שיכול להיות הדרגה גדולה ממשה, והוא מדרגות מלכנו משיחנו המעוטר בעטרי עטרות, כמובן מפסוק (ישעי' יא) ונחה עליו רוח ה' וגו', ולדברי רז"ל (במד"ר פי"ט דב"ר פ"ב) כי משה שהיה הוא הגואל העתיד, וכמו שהארכנו בפירושן של דברים במקומן, אם כן אין שיעור וגבול להדרגות הקדושה. לזה אמר **תהיו** כי מצוה זו אין לה הפסק ותמיד ישנה בגדר מצוה זו להיות קדושים. ונתן טעם לדבריו **כי קדוש אני ה' אלהיכם** שאין שיעור אל קדושתו יתברך, וחפץ ה' בבניו ידידו להדמות לקונם בהפלטת הקדושה, ומעתה דון בדעתך ההדרגות אשר תבא בהם:

עוד ירצה בנתינת הטעם **כי קדוש** וגו' פירוש ולפי ערך גדולת קדושתו יתברך צריכין להתקדש כי לצד שאנו מכינים עצמינו להשראת שכינה על ראשינו צריכין לשער גודל קדושתו יתברך כדי לעשות המוכן לדבר, כי אינו דומה המאכסן בביתו הדיוט, למאכסן שר וגדול וקל וחומר מלך, וקל וחומר בנו של קל וחומר מלך המלכים, וקל וחומר וכו' מלך העולם אשר לו המלוכה, שכל מה שיעשה עדיין ישנו בקום

עשה כי אין שיעור די להצריך עשות, ולזה אמר **כי קדוש אני ה' אלהיכם** פירוש ולערך קדושתו אני מצוה שתכינו עצמכם בכל יכולת המושג:

ותמצא שאמרו ז"ל (שבת קיב:) אם הראשונים כמלאכים וכו' ואם הראשונים אנשים וכו', הראת לדעת כמה צריך אדם עשות בהתקדשותו. וצא ולמד כמה היו משתדלים בעבודת ה' הראשונים, ממעשה רבי אלעזר בן עזריה (שם נד) שיצתה פרת שכנתו ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים הגם כי כפי דעתו היה מותר, ואמרו בירושלמי (שבת פ"ה) שהושחרו שיניו בתעניות על הדבר ההוא ולזה כיון באומרו **דבר** לשון קושי לצד הפלגת הציווי. ולצד בחינת המושג אמר **ואמרת** ואמר **אל כל עדת בני ישראל** לבל יאמר אדם שאין מצוה זו הגדולה לכל איש ישראל ולא דבר הכתוב אלא ליחידי סגולה, לזה אמר **אל כל עדת** וגו' שכלם ישנם בגדר מצוה זו, והוא מאמרם ז"ל (תדב"א רמב"ם הל' תשובה) יכול אדם לעשות עצמו כמשה רבינו:

עוד ירצה **קדושים תהיו** כמלאכים הנקראים קדושים, ככתוב (דניאל ח) ויאמר אחד קדוש, והוא על דרך אומרו (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם, ולצד שהקב"ה השרה שכינתו בתוך בני ישראל ועשאם בני פלטין שלו במקום המלאכים, וצא ולמד מה שאמרו בספר הזוהר (ח"ב קמ:) על זמן שהשרה הקב"ה שכינתו בתחתונים כמה היתה הרגשת בני עליון על שבחר ה' באוכלסי ישראל יותר מאוכלוסי המלאכים, ולזה צוה ה' את אוכלוסי המובחרים שהן הנה מלאכיו ולהם יקרא קדושים וכשנכנסת בגדר זה להיות אוכלוסי במקום המלאכים צריכין להיות קדושים. ורמז פרט זה שנכנסו במקום אוכלוסי המלאכים באומרו ה' **אלהיכם**:

ג **איש אמו וגו'**. טעם סמיכות מצוה זו למצות קדושים. נתכוון לרמוז גם כן גדר לעריות, והוא על דרך מאמרם ז"ל (סוטה לו:) שדרשו בפסוק ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב וגו' כי כשתקפתו אשת פוטיפר ליוסף ותקפו יצרו מזמנה לו דיוקן אביו ואמר לו וכו' מיד ויפוזו זרועי וגו'. ושמעתי משם אנשי אמת (קב היש פ"ב) כי דיוקן האב תגביר כח הקדושה בבן ותמנעהו מבוא אל התיעוב והוא אומרו סמוך למצות העריות **אביו ואמו תיראו**, ולזה מי שתקפו יצרו יצייר בין עיניו יולדיו ויהיה לו למשיב נפש:

גם ירמוז כי בעשותו המזימתה יבזה כבוד אביו, ולזה יצו האל סמוך למצות העריות מצות מוראו של אב ואם, הא למדת שאם גילה עריות בטל מצות מורא אב ואם שגרם להם זלזול שיאמרו ארור שזו ילד וכו', ולדרך זה הקדים האם לאב לצד שהיא נוטלת החרפה ביותר, על דרך אומרו (משלי י) ובן כסיל תוגת אמו. ולדרך זה הרווחנו טעם נכון גם בסמיכות **ואת שבתותי תשמרו**, והוא על דרך אומרו ז"ל בזוהר (ח"ב רעז ח"ג ש"א) כי ז' צדיקים יתכנו להם ז' ימי השבוע, ואמרו בזוהר חדש (ריש פ' תולדות) כי יום שבת הוא כנגד יוסף הצדיק, והוא סוד השלום ולזה אנו אומרים שבת שלום ואנו מברכין הפורם סכת שלום, והיא בחינת יסוד הכל ויוסף לצד צדקתו אשר שמר אות ברית קודש מגשת אל הטומאה ירש בחינה זו. והוא מה שאמר כאן **ואת שבתותי ב' שבתות א' שמירת עצמו מלטמא אות ברית קודש**, וא' שמירת שבת ושניהם בחינה אחת, ולזה נקראים שניהם אותות, בשבת אמר (תשא לא יג) אות היא ביני וגו'. ובמילה אמר (לד יז יא) והיה לאות. ותדע כי ב' הבחינות בערך המעשי הם ב' אבל בערך המסובב מהם הוא בחינה אחת והשומר אחד מהם יסובב התיקון והתקשרות נפשו בב' המצות, ולזה אמר **ואת שבתותי**:

ואביו תיראו. בתורת כהנים אמרו שבמקום אחד הקדים הכתוב אב לאם דכתיב (יתרו) כבד את אביך ואת אמך וגו', ובמקום אחר הקדים אמו וכו' לומר ששניהם שקולים אבל אמרו חכמים האב קודם לאם. גם הבריייתא הובא בקידושין דף ל"א דרש רבי זזה לשונם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה וגו' שכן מכבד לאמו וכו' לפיכך הקדים כבוד אב וכו' וגלוי וידוע וכו' שהבן מתירא מאביו וכו' לפיכך הקדים ה' מורא האם וכו' ע"כ. וקשה לי לב' הדרשות, כי כשנשכיל בענין בב' הכתובים החשיב הכתוב האב יותר מהאם בפסוק כבוד וגו' הסמיך האב לכבוד באומרו כבד את אביך, גם בפסוק זה הסמיך האב למורא באומרו ואביו תיראו, ובדרך הזה מצינו לרז"ל שדרשו בכמה מקומות. והן אמת אם לא היה דין יוצא מדרך זה הייתי יכול לפרש הכתוב כדברינו שכבר הרשות נתונה לנו לפרש הכתוב הגם שיהיה בסדר אחר משונה מדברי הראשונים כל שאין הדין משתנה, אבל במה שלפנינו ישתנה הדין, אם נתגרשה האם, כי לפי מה שפרשנו שהתורה הקדימה בב' המקראות האב לאם אם יאמר אביו השקיני מים ואמו אומרת השקיני מים אם להקדים אביו לאם, ולדברי רבותינו שאמרו שהם שוים אלא לצד שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו אם נתגרשה שאין טעם זה רצה יקדים לאביו רצה יקדים לאמו. וכן אמרו שם בקידושין בשאלת בן אלמנה אחת את רבי אליעזר ורבי יהושע, וזה לשונם נתגרשה מהו אמר לו הטל להם מים בספל וכו' ע"כ. הרי לסברת ר"א שקולים הם ממש. ואולי כי לפי מה שדרשו

ז"ל שם בתורת כהנים וזה לשונם איש אין לי אלא איש אשה מניין תלמוד לומר תיראו אם כן למה נאמר איש מפני שהאיש סיפק בידו אשה אין סיפק בידה לעשות ע"כ, הנה לדברי ברייתא זו נאמר איש למעט אשה בענין הכבוד אמור מעתה שלענין הכבוד נאמר איש אמו וגו', ובאם אינו ענין, וכפי זה ישנה להקדמת אם בבחינת הכבוד, וכל זה ליישב ברייתא דתורת כהנים. אבל לדרשת רבי שדרש שהקדים הכתוב אם לאב בבחינת המורא וכו' עדיין קשה. ואולי כיון שאין זה אלא דרך אגדה ואין יוצא מזה דין הדרשה תדרש, שהרי סוף סוף הקדים הכתוב אם לאב שהיה לו לומר איש יירא אמו ואביו, והגם שהוכרח הכתוב לדבר בסדר זה לומר איש למעט אשה מחיוב הכבוד ולומר תיראו לרבות בבחינת המורא, אף על פי כן סוף סוף הרי סדר האם קודם לאב והאגדה נתלית ברמז כל שהוא:

עוד נראה לומר כי התנאים לא נראה להם לומר שלצד שהסמיך הכתוב זכרון המורא לאב יהיה גדול מהאם. מטעם שהכתוב הוכרח במעשיו לדבר בסדר זה איש וגו' תיראו כדי שנדרוש מיעוט ורובו בנשים, וכיון שכן נאמר בפה מלא שהקודם בפסוק הוא הראשון, ואמר תיראו לבסוף לא להסמיך לה האב כדי שיהיה במעלה יותר מהאם אלא לדרוש ממנה רבוי חיוב האשה במורא הורים:

עוד נראה לומר טעם שאמר לשון יחיד וגמר אומר לשון רבים, נתכוון לומר כי כשהבן יהיה ירא מאביו גורם גם כן שבנו יהיה ירא ממנו, איבעית אימא למה שקדם בדברינו במקומות אחרים (ויחי מט ג) כי שורשי הקדושה ונגדיהם הנמצאים במוליד יעשו כיוצא בהם בנולדים. ואיבעית אימא מדרך המוסר כי כשיראה הבן שאביו מזלזל בכבוד אביו יפקע כלילת מוראו גם כן ממנו, וכשאדם ירא מאביו וכו' הבן לוקח מוסר. גם ישרישו בנפש הבן בחינת מפעל הטוב, ונמצא מקיים ב' מוראים, והוא אומר **איש** לשון יחיד **תיראו** לשון רבים, כי במורא א' יראים ב', וזה אומרם (אבות פ"ד) מצוה גוררת מצוה:

או יאמר על דרך מה שפסק הטור סימן ר"מ וזה לשונו ונראה לי כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרין (ב"ק צד:) גבי הניח להם פרה גזולה חייבין להחזיר משום כבוד אביהם, ופריך בש"ס והלא לאו עושה מעשה עמך ואין חייבין בכבודו, ומשני כשעשה תשובה, אלמא כל שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו עכ"ל. סובר הרב שאין להחזיקו בעשה תשובה אלא כשראינוהו שעשה דוקא. והוא מאמר הכתוב **איש אמו ואביו** פירוש איש שמתנהג עם אמו כמנהג אב ואם לזה תיראו אבל מי שמזלזל בכבוד אביו ואמו פטור ממורא. ותיבת אמו ואביו חוזרת לאיש המוליד ונמשכת גם כן לתיראו להגיד על מי באה מצות תיראו והבן. וגם לפי מה שכתבתי בחבורי פר"ת והעמדנו דברי רמב"ם שכתב שמן הסתם מוחזק בחזר בתשובה, והוכחתו מההיא שאמרו בש"ס (קידושין מט) באומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור וכו' שאנו אומרים עשה תשובה הגם שלא ראינוהו שעשה וכו', ודחינו ראית הטור שהביא מהניח להם אביהם פרה גזולה, כי שאני ההוא שמעשיו מוכיחים שלא חזר בתשובה שהרי עודנה לפרת חטאתו עומדת חיה אף כי אחרי מותו, אבל כל שאין הוכחה כזו מן הסתם יעמוד בחזקת שחזר, גם לפי זה יעמדו דברינו בזמן שאנו רואים ודאי שאינו מכבד ואין מקום לחוש לתשובה, וכדומה להניח פרה גזולה, איש כזה פקע כבודו ומוראו מבניו כאשר עשה:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל בההיא עובדא דההוא גברא וכו' ושמע ושמתיה משום לפני עור לא תתן מכשול, והוא מאמר הכתוב כאן תיראו לשון רבים הגם שלא צוה אלא לאחד דכתיב איש אף על פי כן המצוה מוטלת על הירא ועל המתירא לבל יגרום למצוה שלא ירא שלא יסובבהו ליכשל:

ואת שבתותי תשמרו וגו'. רז"ל אמרו (ב"מ לב:) מנין שאם אמר לו אביו חלל שבת וכו' שלא ישמע לו דכתיב איש אמו וגו' ואת שבתותי וגו' אני ה' שאתה ואביך חייבין בכבודי ע"כ. הנה לטעם אתה ואביך וכו' שדרשו מאומרו אני ה' מובן כי כמשפט הזה יהיה בכל מצות התורה הגם שאינם חמורים כשבת כגון השבת אבידה וליטמא למתים, אם כן למה לא הסמיך אלא מצות שבת שהיא חמורה שהיה לו להסמיך מצוה אחרת קלה, גם בזה לא היה צריך לנתנת טעם אני ה' להביא ממנה שאר מצות קלו'. ויתבאר על פי מה שכתב רמב"ם בפרק ה' מהלכות ממרים וזה לשונו היו אביו ואמו רשעים גמורים וכו' אסור לו להכותם וכו' ע"כ. ודייקו כל האחרוני' כי דוקא להכותם אסור אבל כבודם ומוראם אינו חייב בו. והעליתי בחיבורי על יורה דעה בישוב דברי רמב"ם עם מה שכתב הפרק ז' מהלכות ממרים שחייב לכבדם, כי לא כ' כן אלא במי שעבר קצת עבירות לתיאבון באקראי, וכאן מדבר במי שהחזק ברשע גמור, ולזה דקדק בלשונו רשעים גמורים ולא הספיק לומר רשעים. וסובר אני שרשעים גמורים הם עוברים על כל העבירות הבאות לידם אלו אינו חיוב על הבן לירא מהם ולכבדם. והוא מאמר הכתוב כאן **איש אמו ואביו תיראו** ותנאי הוא הדבר **ואת שבתותי תשמרו** כלכם אבות ובנים, ודוק מינה שאם האבות לא ישמרו שבתות ה' הרי פקע מצות מוראם כי שקול שבת כנגד כל התורה כולה (שמו"ר פכ"ה י"ב) ונקרא רשע גמור:

עוד יתפרש כל הכתוב בדרך רמז בהעיר עוד למה אמר **שבתותי** לשון רבים ולא לשון יחיד כדרך הרגיל בכל התורה. ורז"ל אמרו (שבת סט:) שבא ליתן שמירה אחת לשבתות הרבה, והכוונה בזה שאם עשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בהעלם שבת אינו חייב אלא חטאת אחת. ונראה על דרך מה שאמרו בספר הזוהר (כ"א ה:) כי שבתותי ירמוז ללילה וליום, וזה לשונו דא שבתא ומעלי שבתא כי לילה כיום יתקדש, ולצד שבחינת לילה אינו שוה לקדושת יום כי הלילה הוא בחינת אור המתיחס אליו כלה והוא בחינת שמור, והיום הוא בחינת אור עליון המתיחס אליו בחינת חתן המשפיע באור הלילה כידוע ליודעי חן ולזה יתיחס אליו זכור, ולזה אמר בזוהר (ח"ב פ"ח) כי סעודת לילה היא סעודת חקל תפוחין קדישין וסעודת יום היא סעודא עתיקא קדישא אב הרחמים, ולזה יקרא קידוש היום בלשון חז"ל (פסחים קו.) קידושא רבא.

ושמעתי גם ראיתי כתוב (בסוף שו"ע האריז"ל) מעשה שבימי ראב"ע עמד טועה אחד וכתב בראיות כי יום שבת יקדים בו היום ואחר כך הלילה ונתגלה הדבר להרב על ידי נס וסתר מועצותיו וכו' דרשו מעל ספרו (אגרת שבת), וכנגד דעת טועה זו דבר הכתוב ואמר **איש אמו ואביו תיראו** הקדים אם לאב והשוה למצוה זו מצות השבת ואמר **ואת שבתותי** שהם לילה ויום וכו' לומר שגם בהם יקדים בחינת האם שהיא לילה לבחינת האב שהוא היום, שכסדר הורים כן סדר שבתות מעלי שבתא ושבתא ולא כדעת הטועים הנזכרת:

[ד] אל תפנו. אומרו לשון פניה, לאסור מחשבת עבודה זרה, שלא יהיה פונה בדעתו לחשוב בה. ולהשכילך על דבר אמת דע כי בחינת אלהים אחרים תתיחס לה בחינת אחוריים, וכשהאדם חושב בה הם פונים אותם לצד פנים, והמשכיל יבין:

האלילים. אמר לשון רבים, לצד שבחינת הרע היא בחינת הפירוד ואין חלק בה שיהיה לאחד, ולזה כשיזכיר הכתוב אלהים אחרים יזכירם בכינוי רבים:

ואלהי מסכה וגו'. קשה והלא צוה בדרך כלל על כל האלילים שלא לפנות להם, ומה צורך לחזור ולצוות על זה. עוד למה אמר **לכם**. ואולי שיכוין למה שאמרו ז"ל (תיקונים יח) כי בעשות האדם מעשה הגון תשרה עליו שכונה, ובעוברה פי ה' האבר שבו חטא שורה עליו רוח הטומאה, והוא מסך המבדיל בינו ובין אלהיו כדרך אומרו (ישעי' נט) עונותיכם מבדילים וגו', והוא מאמרו כאן **ואלהי מסכה** פירוש אלהים שהם מסכים מבדילים אתכם ממקור החיים לא תעשו אותם לכם, הא למדת שהפונה לעבודה זרה גורם מסך המבדיל בינו ובין קונו, ולזה גמר אומר **אני ה' אלהיכם** לומר ממי הוא נבדל מצד המסך הלז:

עוד יכוין באמרו אני ה' אלהיכם כי במה שישמור עצמו מאיסור זה של עבודה זרה בזה ה' אלהיו על דרך אומרם (חולין ה.) כל הכופר בעבודה זרה כמודה בכל התורה כולה. ובדרך רמז יכוין על דרך אומרם ז"ל (מגילה כח.) בפסוק לולי פני יהושפט וגו' מכלל שאסור להסתכל בפני אדם רשע, והוא אומרו כאן **ואלהי מסכה לא תעשו לכם** פי' לא תעשו עצמיכם אלהי מסכה שאסור להסתכל בכמ:

[ח] ונכרתה וגו'. יש לתת טעם למה יהיה חמור עונש כהן אוכל קדשים חוץ לזמנם חיוב כרת יותר מאוכל נבילה וטרפה ושקצים. דע כי מן הטעם עצמו שאמרו (ב"מ קיד:) ישראל מטמא באוהל ואין עכו"ם מטמאין באוהל לצד שישראל הם בחינת הקדושה ולזה כשמסתלקת ממנו הקדושה כל הקליפות מתקבצים יחד ובאים עליו. והוא הטעם עצמו במה שלפנינו, כי לצד שהקדשים ישנם במעלה שאין למעלה ממנו, כשעבר זמן אשר צוה ה' בו מסתלקת הקדושה ושורה עליו טומאה גדולה אשר כורתת נפש אוכלתה, מה שאין כן בטומאת אכילת שאר איסורים כנבילות וטריפות שקצים וכו' שאין כח בטומאה ההיא להכרית הנפש, ומתהרת במלקות. ואמרו **כי את קודש ה' חלל** שנראה שיקפיד על בשר הקודש ולדברינו יקפיד על נפש האוכל' דבר טומאה. אולי כי לצד שעל ידי אכילת הבשר הוא משלים מעשה השלמים, לזה כשאוכלים הבשר יש בזה חילול הקודש שגומר מה שכבר נעשה על ידי מעשה זה, והוא בשר טמא ומחלל את אשר כבר בא בקודש מהדם והחלבים, וזו גם כן סיבה להשראת טומאה גדולה על הבשר ההוא, כי בחינת הרע תקוה ותשאף למקום הסבוך וסרוך לקדושה:

[ט] ובקצרכם וגו'. טעם שהתחיל לדבר בלשון רבים וגמר אומר בלשון יחיד **לא תכלה**, נתכוון לשלול דעת טועים אשר אומרים כי כשאין דבר מספיק לעניים אין לו ליתן, על דרך אומרם (מלכים ב ד) מה אתן זה לפני מאה וגו', לזה צוה ה' בלשון יחיד לומר שאפילו אחד לבד עליו חובת פאה, הגם כי פאה של אדם אחד מועטת היא לכל עניי ישראל, וכמו כן במצות לקט ופרט ועוללות אמר לשון יחיד מטעם הנזכר. וטעם סמיכות מצוה זו לעונש כרת. אולי שרמז שלא יאמר אדם אם הזיד ונתחייב כרת מעתה

אין לשמור עצמו מכל אשר יזדמן לפניו במעשה הרע כי כבר נתחייב כרת, לזה אמר **ובקצרכם את קציר ארצכם** פירוש כשגרים עד שנקצר קציר ארצו שהוא כרת האמור בסמוך **לא תכלה פאת שדך לקצור** אותה במעשים רעים אחרים. והודיע בזה שלא תכרת כל הנפש אלא הענף שבו רמוז מצוה זו, ועדיין ישנה לראות אחרים דבוקים בשורשם, כי כל נפש ישראל יש לה שרשים למעלה כנגד כל מצות התורה ואמר **ולקט קצירך וגו'**, פירוש אפילו בענף החטא עצמו לא יוסיף לחטוא, כי יש לך לדעת מאמר הרב האר"י ז"ל כי בטבע הקדושה להשאיר במקום שתהיה בו רושם. ואם כן הגם שנכרת עדיין יש השארות הקציר שם, והוא שצוה עליו **ולקט קצירך לא תלקט** ברוב פשעים, כי ה' חפץ שבאמצעות הלקט ההוא יתעורר וישוב בתשובה לפני ה' וירחמהו, כי הלא תמצא שאמרו ז"ל (יומא פו.) שאפילו עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין תשובה וכו' מכפרין, וכמאמר הנביא (הושע יד) שובה וגו' עד ה' אלהיך ודרשו ז"ל (שם) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד פירוש שהגם שנכרת החוט המחבר עד כסא הכבוד ולא נשאר אלא חלק קטן בקרבו התשובה מגיעתו עד כסא הכבוד:

יא **לא תגנובו וגו'**. סמך מצות גניבה למצות פאת שדה. אולי שנתכוין על דרך מה שאמרו בתורת כהנים (כאן) וזה לשונם בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מהגנב שלא תראה כגונב ע"כ. וכאן נתכוין במה שסמך לא תגנובו לפאה, שבא עליה באזהרה לבל יגנוב אותה בחושבו כי שלו הוא לוקח. ופירוש ג' לאוין אלו הוא, **לא תגנובו** זה הלוקח ממון חבירו שלא מידיעתו.

לא תכחשו זה הבא לידו ממון חבירו בהיתר ומכחיש כשתובעו ממנו.

לא תשקרו זה הבא לידו ממון חבירו בעדים והוא מכחיש, הגם שלא תועיל לו הכחשתו לענין ממון, הרי זה עובר משום לא תשקרו:

עוד ירמוז שאם אדם עבר על הראשונה וגנב, הקב"ה יזמין לו מכירין, על דרך אומרם ז"ל (חגיגה טז. במד"ר פ"ט) העובר עבירה בסתר הקב"ה מכריז עליו ומפרסם רשתתו, ואם כן אם גנב ה' יזמין מי שידע בגנבתו, ומצוה אותו ה' שלא יכחיש, והוא אומר **לא תכחשו**, ומדבר הכתוב באופן שיכול להכחישו כגון שאין כאן אלא עד אחד, אם הודה מה טוב ואם הכחיש הרואה, הקב"ה יזמין לו עד שני שיעיד עליו שאינו יכול להכחיש, ואם יכחיש שקר בימינו ולא יועילו שקריו, והוא אומר **לא תשקרו** שמלבד שלא הועילו מעשיו הנה הוא עובר גם על לאו זה. וטעם אומרם לשון רבים מה שלא אמר בסדר זה עד עתה גם במצות הסמוכות מלאחריו אמר לשון יחיד דכתיב לא תעשוק וגו'. ונראה שנתכוין להזהיר גם בזמן שיכיר אחד בחבירו שגנב או כחש וכו' שלא יאמר אעשה כן גם אני להציל את שלי, לזה אמר לשון רבים **לא תגנובו** פי' הגם שהוא גנב לא תוסיף אתה להרשיע כמוהו ותעשו שניכם גנבים. וכמו כן אם יכחיש חברך לא תוסיף גם אתה עשות כמוהו ותכחשו שניכם. וכמו כן אם שקר בך חברך וכו', ואמר **ולא תשבעו** ג"כ שלא יאמר אם הוא מכיר שחבירו נשבע לו לשקר הריני נשבע להציל ממוני ממנו, ונשבעין לאנשים, שהרי אתה מחלל שם וכו', ולזה גמר אומר לשון יחיד, לומר שמדבר עם מי שמציל ממון עצמו בשבועה, ואין צריך לומר הנשבע ראשון הרמוז בכלל לא תשבעו. עוד יכוין באומר **לא תשבעו** להזהיר גם למשביע אם יודע שחברו נשבע לשקר שלא ישיביעהו, ואינו בחילול אלא הנשבע לזה אמר **וחללת** לשון יחיד:

יג **לא תעשוק וגו'**. הכונה, להיות שצוה ה' על נוטל ממון חבירו שלא בידיעתו, אל יאמר אדם שלא הקפיד אלא בדרך גניבה אבל גזילה ועושק אשר ידע האדם בהם אין אזהרה, לזה חזר לצוות גם על נוטל ממון חבירו בידיעתו כאונם, ולא גזילת ממון בהחלט לבד אלא אפילו עכבת ממון שכיר אסור. וטעם אומרם **רעך**, נתכוון לשלול טענת היותו ריעו ובאמצעות זה יתן יד בממונו ויאמר כרע כאח לו בינו לבין עצמו ימחול לו ולא יחפוץ להענישו, ולצד שאין באזהרה זו אלא משום דברים שבין אדם לחברו, כשהוא מוחל אין עון, לזה אמר **לא תעשוק את רעך**:

ובדרך רמז ירמוז על דרך מה שדרשו חז"ל (ברכות לה:) בפסוק גוזל אביו ואמו וגו' זה הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה ע"כ, והוא מאמר ה' כאן **לא תעשוק את רעך** זה הקב"ה דכתיב (משלי כז) ריעך וריע אביך שלא יגזול ברכות שהוא חייב לברך על מה שנהנה בעולם הזה, ואומר **ולא תגזול** רמז שגם בעושק זה יש גזילה לאחרים, שהוא מה שרמז בפסוק גוזל אביו ואמו ודרז"ל (שם) אביו זה הקב"ה אמו זו כנסת ישראל, כי כשהאדם ממעיט במצוה הצריך עשות גורם רעה גם לכללות ישראל ואמר **לא תלין** שצריך לתת חוק יום ביומו, על דרך אומרם ז"ל (ויק"ר פכ"ו) שהיו ליום ביום ופורעים בלילה, והוא מה שרמז כאן לא תלין פעולת שכיר **אתך** פירוש תיבת אתך חוזרת לשכיר שהוא רוח ה' אשר נתן באדם כשכיר כתושב, ושכרו הוא עשות מצות ה':

עוד ירמוז על דרך אומרם ז"ל כי בני תורה אין להם פרנסתם בעולם הזה וכאומרם (ילקוט משלי רמז תתקל"ד) שאמרה תורה מפני מה בני עניים, והטעם הוא שמעתי טעם נכון משם האר"י ז"ל כי אין העולם יכול לסבול רוב הטובה אשר תנתן בשביל הצדיקים לזה אינו משפיע אלא לבינונים ודרך שם יהיו מזונים בני תורה, הא למדת שאין העשירים אלא מרזב אשר הוכן להסתפקות הצורך לצדיקים, וצוה ה' לבל יעשוק האדם את ריעו שהוא הצדיק דכתיב (תהלים קכב) למען אחי ורעי ולא יתן לו את חקו, וזה עושק מפורסם:

עוד ירמוז שלא יעשוק תיבת את שאצל ריעך שהוא הקב"ה, כמו שדרש רבי עקיבא (פסחים כב:) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים. והכונה בזה לירא מהחכמים הדנים בארץ, וכיון שכן הרי יש אלהים שופטים בארץ אשר ירא מהם לקיים דבר משפט, ובזה לא יגזול כי השופט יוציא גזילה ממנו:

טו) לא תעשו עול במשפט. אזהרה זו באה לבעלי דינים שלא יערימו לזכות כפי הדין, והוא עול ולזה אמר בלשון רבים לא תעשו וגו', ושיעור אומרו **עול במשפט** הוא על זה הדרך, במשפט אשר ישפטו הדיינים שלא יסובבו שיהיה בו עול, כי הדיין שופט על פי הטענות אשר יסדרו לפניו, ולזה סמך מצוה זו לאזהרת לפני עור וגו' כי זה מכשיל הדיין לשפוט משפט מעול:

עוד ירצה לומר שהגם שהמשפט זכה, לא יסמוך לעשות עול כשיכיר בעצמו כי עול בימינו, ולזה אמר בלשון רבים כי ידבר לבעלי דינים, ובסמוך שכונתו לצוות לשופט אמר לשון יחיד לא תשא לא תהדר וגומר:

עוד יכוין באומרו **לא תעשו עול** אזהרה לדיין, שהגם שהמשפט יגיד לחייב את זה ולזכות את זה אם בעיני נראה כי הוא עול לא יעשו עול זה בשביל מה שנתחייב במשפט, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות:

עוד ירצה באומרו **במשפט** בה"א הידיעה, על דרך אומרם ז"ל (ביצה טז.) כי בראש השנה קוצב הקב"ה לכל איש ואיש הצריך לו על משפט צדק, ולזה אם יחייבו הזכאי ויזכו החייב הנה הוא יוצא עול במשפט עליון בסך קצוב וכשמחסרו אם כן נעשה העול במשפט שלא נטל זה מה שחייב בבית דין של מעלה, וכן להיפך:

טז) לא תלך רכיל וגו'. קדמו רז"ל בספר הזוהר הקדוש ודקדקו כפל הדברים, **תלך**, **רכיל**, כי אחת הנה, ואמרו דרך סוד יעין שם דבריהם באדרא (פ' נשא קכח.) ולפי פשט הכתוב נראה שיכוין לומר שלא יגרום הוא הרכילות הנעשה מהזולת על ידו, הא כיצד שלא יגלה דברים אפילו למי שאין בהם רכילות במקום שיש לחוש שהשומעים יוליכו הדברים ונמצא הוא הולך רכילות זו שרכלו האמצעים. ולדרך זה ידויק אומרו **בעמך**, פירוש באמצעות עמך אתה מוליך רכיל שאומרים הדברים בפניהם ומתגלגלים מזה לזה ונשמעים הדברים, ואמר **אני ה'** פירוש אני בוחן הדברים ממי יצאו תחילה ופורע:

עוד ירצה שלא יחזיק בידי מדברי לשון הרע שבזה הוא סובב שיוליכו הרכיל ומעלה עליו הכתוב כאלו הוא הולך רכילות לזה להיותו סיבה:

לא תעמוד וגו'. לצד שצוה על הרכילות התנה בו שלא יעמוד על דם רעך, שאם ראה כת אחת שרוצין לרצוח חייב להודיעו לבעל דבר כדי שיציל נפשו, ולא יאמר הרי זה רכילות, הא למדת שאם לא גילה אוזן חבירו והרגוהו בטל אזהרת לא תעמוד וגו'. וצא ולמד ממעשה גדליה בן אחיקם (ירמ' מ) שגילו לו וכשלא חש היה מה שהיה:

יז) לא תשנא את אחיך וגו'. פירוש אם נסבב מאחריך דבר הגורם לשנאתו לא תשנאוהו בלבבך אלא בפיו דבר אליו תוכחות על אשר ככה סבב, והוא אומרו **הוכח** וגו'. ואומרו **ולא תשא עליו חטא**, פירוש לא תחליט בדעתך שמה שנסבב מאחריך ברשע עשאו ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו אלא תהיה דן אותו לכף זכות, ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים, או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לבל עשות כדבר הזה, והרי הוא כריע כאח לך:

עוד נראה לפרש בהעיר עוד בשיעור הנדבר שהיה צריך לומר לא תשנא בלבבך את אחיך, שיגמור מקום השנאה שהתחיל לדבר בה ואחר כך יזכור את מי ישנא. אכן יכוין להודיע שיעור השנאה אשר ה' מצוה עליה, שלא יאמר אדם שאינו קרוי שנאה אלא שנאה גמורה לבקש רעתו ולחפוץ בכליונו,

אבל הרחקה בלב אינה קרויה שנאה, לזה נתחכם הכתוב לסמוך **לא תשנא** עם תיבת **אחיר** לומר כי השערת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך אח, ושיעור זה כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אח, והרי הוא עובר משום לא תשנא:

עוד ירצה בהעיר למה באזהרת לא תשנא דקדק לומר את אחיר ובאזהרת הוכח תוכיח אמר את עמיתך שנראה שמדבר בב' נושאים:

אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (תיקונים ה' תדבא"ר פ"ג) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה כי ודאי עשה תשובה גם מצינו שאמרו ז"ל (פסחים ק"ג:) בפרשת כי תראה חמור שונאך וגו' שהכתוב מדבר במי שראה בחברו רבר מגונה שמצוה לשנאותו. וכאן צוה הכתוב שאם ראה דבר מגונה בתלמיד חכם אינו נכלל בגדר אותם שצוה ה' לשנאותם אלא צריך להחזיקו כי ודאי עשה תשובה, והוא אומר **לא תשנא את אחיר** שהוא תלמיד חכם המתכנה בשם אח דכתיב (תהלים ק"ג:) למען אחי ורעי. או על דרך אומרם את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, כמו כן כאן **את אחיר** פירוש המתרבה מאת אחיר, ותיבת אחיר חוזרת על הבורא ב"ה שנקרא אח לישראל (מי שוחר טוב כ"ג) כביכול. ואמרו **הוכח תוכיח** מדבר בנושא אחר שהם המון העם, ולזה אמר **את עמיתך** ולא אמר הוכח תוכיחנו וחוזר לאחיר שאמר בתחילה אלא לומר שאינו מדבר במה שהתחיל לדבר בו שהוא תלמיד חכם אלא כהמון העם שמצוה לשנאותו מצוה ה' שיוכיחנו על פניו למה תעשה כה בנעימות לשון בחיבה וברכות לשון. ואמרו **ולא תשא עליו חטא**, פירוש שלא ימנע ממנו התוכחות שבזה ישאר במשא חטאו ולא ישוב אל ה', הא למדת שאם לא הוכיחו בטל עשה דהוכח ולא תעשה של ולא תשא:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (כתובות קה:) האי צורבא מרבנן דסנו ליה בני מאתיה משום דמוכח להו במילי דשמיא. ומעתה יאמר החכם למה לי קנאה למה לי שנאה ותחרות עם זרע ישראל ואחדל מהוכיח ואהיה אהוב ונחמד לכולן, לזה נתחכם ה' וקודם שצוה להוכיח צוה לבני ישראל שלא ישנאוהו ואחר כך צוה להוכיח שהרי ישראל מזהירים מה' לבל ישנאוהו. ואם תאמר ומי יערבנו לעם שלא ישנאוהו וישמרו מצות לא תשנא, לזה אמר **ולא תשא עליו חטא** פירוש שלא יחשדם בחטא זה אלא יחזיקם בכשרות. ואומר לשון יחיד לשלול החשד אפילו מיחיד שיחזיק כל איש ישראל שלא ישנאו בשער מוכיח, ובזה יוכיח ויחזור ויוכיח עד שיקבלו מוסרו:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (שבת לג:) בעון הדור נתפסים גדולי עולם, וכן הוא אומר (שה"ש א) אשכול הכופר וגו', ולצד זה חש הכתוב שתכנס בלב קרובי ה' הרחקת הלב על מעשה ה' זה, כי יאמרו שאינם מובטחים בחייהם ובשלוותם הגם כי יפליאו להטיב מעשיהם, לזה בא דבר ה' כאן ואמר לצדיקיו לא תשנא את אחיר בלבבך, פירוש אחיר זה הקב"ה, ויש לך לדעת שלא לכל ישראל בהשוואה יקרא הקב"ה אח אלא להקרובים והדבקים בה' כרבי עקיבא וחביריו, וצוה להם שלא יתרחק לבם מה', שההרחקה היא ענף השנאה. ואם תאמר מה אשיב אל לבי לבטחון בחיי ובשלוותי, לזה אמר **הוכח תוכיח את עמיתך** ובזה לא תשא אתה עליו פירוש בשבילו חטא, כי כלום טעם תפיסת הצדיק הוא בשביל עון הדור אם יוכיחנו הרי הוא ניצול ממה נפשך, אם חזרו בתשובה הרי אין כאן עונות שיתפס עליהם, ואם לא חזרו הרי נפטרת מתפיסה, כמו שגילה סודו ביד עבדיו הנביאים דכתיב (יחזקאל לג) ואתה כי הזהרת רשע וגו' הוא רשע בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת. ולדרך זה נתיישבו כל הדקדוקים שדקדקנו בפ' ס וק:

שוב בא לידי תנא דבי אליהו (רבה פ"ח) וזה לשונו וכי באחים מן האב והאם הכתוב מדבר אין הכתוב מדבר אלא כנגד הקב"ה שאין לו אחים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ולא לימות המשיח אלא צדיקי עולם שעושין רצונו בתורתו בכל יום שקרא אותם אחים וריעים עכ"ל, ותדע שמעלת אח יותר ממדרגת בנים, כמאמר ז"ל (שה"ש פ"ג) לא זז מחבבה עד שקראה בתי לא זז וכו' עד שקראה אחותי:

יח **לא תקום וגו'**. רז"ל (תו"כ כאן יומא כג.) אמרו נקימה הוא שעושה לו כמעשהו הרע נטירה שלא יאמר לו לא אעשה לך כמעשיך. וכפ"ז נתן טעם הכתוב למצוה זו בסמיכות ואהבת לרעך כמוך, פירוש כי ה' חפץ שתהיה אהוב רעך כמוך ואם אתה אומר לו כן הרי גלית דעתך כי טמון היה בלבך מעשהו בלתי הגון לך, ונתן טעם לדבר אני ה', פירוש על דרך אומרם (זוהר ח"ג טז) שבאמצעות יחוד הלבבות מתייחד שמו יתברך להיות שכנסת ישראל הם ענפי שם הוי"ה ב"ה דכתיב (דברים לב) כי חלק ה' עמו, ונתחכם ה' לצוות בענין הנהגת ישראל זע"ז בהדרגה. מצוה א' לא תשנא. ב' לא תקום וגו'. ג' ואהבת, ודקדק לומר, אחיר, עמך, לומר שאין מצוה אלא על אנשים שעושים מעשה עמך, אבל

שונאי ה' כגון המומרים והאפיקורסים אסור לאהוב אותם ואדרבה צריך לשנאותם, כאומר (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא:

יט את חקותי וגו' בהמתך וגו'. בתורת כהנים אמרו וזה לשונם אין לי אלא בהמתו, בהמת חבירו מנין, תלמוד לומר את חקותי ע"כ. וקשה אם כן למה הוצרך הכתוב לומר **בהמתך** היה לו לומר בהמה לא תרביע כלאים ואז לא היה צריך לרבות בהמת אחרים. וראיתי להרב בעל קרבן אהרן שכתב בזה שדבר הכתוב בהווה. ואין דבריו נראים לי, כי לא ידבר בהווה במקום שיש לטעות ויצטרך להוסיף דברים להסיר הטעות:

ונראה בהעיר בסדר הכתובים למה סמך הכתוב מצות הרבעה למצות אהבת ריעים, ומי יודע לסדר סדר מתאים כה' אלהינו. אכן לצד שצוה ה' על אהבת החברים והתקשרות לבם יחד כי חפץ ה' התקשרות ענפי הקדושה, ומזה יאמר אדם כי לא יקפיד ה' על הרבעת טהורה עם טהורה, לזה בא הכתוב ואמר כי אין הרצון בזה לקשר בהמה עם בהמה ואפילו בב' ענפי הטהרה הגם ששניהם מין טהרה, ולזה דקדק לומר בהמתך פירוש בהמה הטהורה לך לאכילה, ותמצא שבתורת כהנים דרשו וזה לשונם אין לי אלא בהמה עם בהמה, טהורה עם טמאה, טמאה עם טהורה מנין, תלמוד לומר את חקותי תשמרו עד כאן, הנה שסובר התנא כי בהמתך היא בהמה טהורה ואם לא אמר הכתוב בהמתך לא הייתי יודע שהטהורה בכלל ואדרבה יוכשר המעשה לצד שהוא התקשרות מין טהרה, והגם שהיה ה' מרבה איזה ריבוי הייתי דורשו באחד משאר תערובת טמא וטהור:

כג וכי תבואו אל הארץ וגו'. ג' מצות נאמרו כאן. א' ביאת הארץ על דרך אומרם (כתובות קי:) הכל מעלין לארץ ישראל וכו'. ב' לנטוע כל עץ מאכל לשבח הארץ. ג' לנהוג שני ערלה:

עוד ירמוז באומרו **וכי תבואו אל הארץ** שלא תהיה הכוונה לתיאבון המורגשות אלא תהיה כוונת הביאה אל הארץ לחיבוב ולחשק הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה הר' ה' שמה, ואמר כי אין כוונת דיבור זה להחליט המניעה מהשתדל ביישוב הארץ אלא ונטעתם וגו', הא למדת שמה שהתנה במאמר אל הארץ הוא בבחינת תכלית המחשבה שתהיה למעלת הארץ במושכלות לא להנאת הגוף ואולי שרומז באומרו **עץ מאכל** על בני תורה שגם הם נקראו נטעים, כמו שאמר ר' יוסי (שבת קיח:) ה' בעילות בעלתי וה' נטיעות נטעתי, ונקראים גם כן עץ דכתיב (ישעי' ס"ה) כימי העץ ימי עמי, וכמו כן דרשו בזוהר (ח"ג רב) בפסוק לא תשחית את עצה שמדבר באדם בן תורה, ויצו ה' שתהיה עיקר הכנסת הארץ לנטוע בה עץ מאכל שהם בני תורה כי אוירה של ארץ ישראל מחכים ומטרה הנפש (ב"ב קנח:), ונקרא בן תורה עץ מאכל כי ממנו מזון לנפש. וצא ולמד ממעשה של ר' עקיבא (מס' כלה רבתי פ"ב) שלמד תורה לאותו תינוק שהיה אביו מת ונתון בצרה גדולה ומיום שפתח פיו בדברי תורה הנהגה אביו בעולם העליון:

ואמר ג' שנים יהיה לכם ערלים, פירוש אטומים שלא יצא מהם צפצוף תורה שהוא פרי מאכל (תנחומא קדושים יד) שעד שלש שנים אין התינוק יכול לדבר, ובשנה הרביעית שהתחיל לדבר ילמדו לומר תורה צוה לנו, שמע ישראל, וזה יקרא קודש הילולים, ובשנה החמישית תאכלו את פרוי כמאמרם ז"ל (אבות פ"ה) בן ה' שנים למקרא, ויתחיל להיות עץ מאכל. וסמך הכתוב לזה מצות **לא תאכלו על הדם**, רמז הכתוב שלא יהיה סיפוקו במאכלו על סיבת הדם שהוא גשם האדם ותכונתו אלא לתכלית המושכל הרמוז בעץ מאכל. וסמך לזה גם כן מצות **לא תנחשו**, כי תכלית אכילת הדם הוא חלק הנחש, בסוד (ישעי' סה) ונחש עפר לחמו, והוא אוכל כל גשם האדם עד כלותו, והוא אומרו **ולא תעוננו** על דרך אומרו (איוב ז) כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה, ופסוק זה מדבר בהולך אחר המורגש להרבות חלב ודם:

כז לא תאכלו על הדם סמך הכתוב מצוה זו למצות ערלה, לרמוז מה שאמרו ז"ל (מדרש תלפיות) כי אדם הראשון חטא באכילת עץ הדעת קודם זמן התירו שהוא בחינת ערלה, שאם היה ממתין עד ליל שבת קודש היה מקדש על היין, וזה הוא סוד דבריהם ז"ל שאמרו (סנהדרין לח:) אדם מושך בערלתו היה זו היא ערלתו, והוא מה שאמר הכתוב סמוך לאזהרת וערלתם ערלתו **לא תאכלו** פירוש מפרי ערלה, על הדם פירוש על סיבת הדם, כי זו סיבה לכל שפיכות דמים דם אדם ודם זרעיותו, ויש לך לדעת כי סבת הערלות ועקרום זה מקורם שזולת חטא אדם לא היתה ערלה בעולם לא של צומח ולא של בעלי חיים:

כח לא תקיפו וגו'. בהקפת הראש אמר לשון רבים ובהשחתת הזקן אמר לשון יחיד. לומר שישנו באזהרת לא תקיף הגם שאינו באזהרת לא תשחית, כגון מי שעדיין אין לו חתימת זקן, שלא תאמר

כיון שאינו בלא תשחית אינו בלא תקיף כדרך שדרשו (קידושין לה): במשפט הנשים שאינן בלא תקיפו כיון שאינם בלא תשחית. ואם תאמר ומה ראית לרבות אלו ולמעט אלו, מרבה אני הזכרים שישנם בלא תשחית כשיגדלו, וממעט אני הנשים שאינן במינם לא תשחית:

לכח ושרט לנפש וגו'. אומרו לנפש, לומר הגם שהשרט חיבול הגוף הוא על פרידת הנפש היקרה. ודקדק לומר לא תתנו בבשרכם, הודיע הכתוב כי לא יפגום פגם זה בנפש אלא בבשר שהוא נרתק הנפש, והטעם לצד שאדם בהול על מתו אין המעשה פוגם כל כך כעושה בשאט בנפש ובישוב הדעת, ולזה תמצא שאמר הכתוב אחרי זה וכתובת קעקע לא תתנו בכם ולא אמר בבשרכם לומר שלא בבשר לבד יגרום הפגם אלא גם בפנימיות האדם לצד שאינו עושה מצד צער וחום הכאב שנאמר בו (ב"ב טז): אין אדם נתפס על צערו. ואמרו אני ה' יתבאר על פי מאמר האלהי הרשב"י (זוהר ח"ג רמז) כי תיבת אני תגיד על כסא כבודו יתברך אשר אנו קוראים שכינתו יתברך, ושם הוי"ה ב"ה הוא מלך יושב על כסא המלכות, ורמז בזה כי יקפיד ה' על כבוד שמו יתברך, ועל כבוד שכינתו, ולדרך זה יצו ה' להאדם לבל יפגום גופו ונשמתו בב' מעשים הרשומים שהם שרט לנפש וכתובת קעקע:

לכט אל תחלל את בתך וגו'. פירוש יצו האל למי שיש לו בת שלא ינהג בה מנהג חולין להראותה לפני כל ולהתנאות לפנייהם אלא כבודה בת מלך פנימה. והגם שיתכוין בה להנאת זיווגה כדי שיודע כי בת יפה ונעימה היא ותנשא להראוי לה, על כל זה יצו האל כי חילול הוא לה והיוצא מזה הוא להזנותה לא להשיאה כי יבער בה אש הטבעי ותחלל כבודה, ולא זו בלבד אלא שתהיה סיבה להבעיר אש בלב רואה וחומד ותזנה הארץ ולבסוף ומלאה הארץ זימה, ונמצא עון כל הרשע תלוי בצארו, וצא ולמד מה שפירשתי בפרשת אחרי מות בפסוק (יח ב) כמעשה ארץ מצרים שחוש הראות יגדיל החפץ בדבר ויבטל כח הרצון במניעה ויטהו אל חפץ המעשה רחמנא ליצלן:

לל את שבתותי תשמרו וגו'. צריך לדעת למה חזר לומר פעם ב' מה שצוה בתחלת הפרשה, ורז"ל בתורת כהנים אמרו וזה לשונם יכול יהיה בנין בית המקדש דוחה את השבת תלמוד לומר את שבתותי תשמרו וגומר ע"כ, דבריהם ז"ל יוציאו אותנו מקושי הסמיכות, אבל קושי הכפל במקומו מונח שהיה לו לכתוב ומקדשי תיראו סמוך למאמר ואת שבתותי תשמרו האמור בתחלת הפרשה ולא היה צריך לומר פעם ב' ואת שבתותי וגו':

ונראה כי מצוה זו קשורה עם מה שלפניה, כי לצד שצוה ה' לאב לבל יחלל בתו להזנותה לפעמים ימצא כי הבת מעצמה תחלל כבוד עצמה וכבוד אביה לזנות ואין יד האב באמצע לזה צוה ה' לאב שיעשה שמירה לבל תזנה הבת כי הכל תלוי במוליד, ולהיות שיש שלש סיבות אשר יפעילו הולדת טבע רע בנולדים, האחד אם בשעת הזיווג יכוין אל הנאת המשגל לא לסיבת מצות הבורא לקיים המין זה יוליד בנוולד תגבות (רע) המין השני ממנה פירוש מצד שהאשה מעשיה לא טובים רחלא בתר תגבורת אזלא. ג' אם המולידים אב או אם חשבו בחינת הרע בהסח הדעת, וכמעשה חזקי' המלך עליו השלום (סנהדרין קד). אשר מחשבתם סבבה הולדת בלתי הגון הגם היותם יסודי עולם. כנגד סיבה א' אמר את שבתותי תשמרו ע"ד אומרים בזוהר (ח"ב פט). בפסוק לסריסים אשר ישמרו את שבתותי שהם הצדיקים המסרסים את עצמם ואינם נזקקים לנשותיהם אלא בליל שבת ומושכין לבניהם נשמות קדושים ע"כ, הרי שהרוצה להוליד בן בעל נפש טהורה צריך לסרס עצמו ולעצור כח התאב ולא יפעול אלא לתכלית המצוה בו מאת ה' ב"ה והוא מאמר ה' למנוע נפש זונה מביתו את שבתותי תשמרו להזדווג בהם ובזה תוליד נשמה קדושה המואסה בזנות, וכנגד סיבה ב' שהוא החשש מצד האם אמר ומקדשי תיראו אזהרה לירא מהמקדש ובזה תשמור עצמה האשה לבל יבאינה אל המקדש להשקותה מי המרים. וכנגד סיב' ג' סמך לזה אזהרת אל תפנו אל האובות ואל הידעונים הם בחינת הטומאה הרוצה ומתאוה להדבק באדם הטהור. ותיבת אובות לשון אבה על דרך אומרו (דברים כג) ולא אבה ה'. ורמז ידעוני הוא לומר שלא יחשוב יהיה ידוע אצלו, כי ידעת הטמא מכרחת האדם להדבק בו כטבע השפל שחפץ להדבק בעליון וחושק:

ואמר אני ה' אלהיכם, בא לתת טעם להמשך נפש רעה מסיבת החושב, כי לצד כי ה' אלהינו פירוש שוכן בתוך נפש ישראל בחשוב האדם בבחינת הרע מסתלק כח הקדושה ואין מזדמן לפניו להמשיך אלא חלק הרע, נמצא כי כל שאינו שומר עצמו מג' סיבות הוא מחלל בתו וכו':

לבב מפני שיבה תקום וגו' רז"ל אמרו (קידושין לב): מפני שיבה שהוא גדול בשנים תקום והדרת קימה שיש בה הידור, תקום והדרת פני זקן זה שקנה חכמה, קשה כפי זה היה לו לומר מפני שיבה ומפני זקן תקום והדרת. ואולי שנתכוין להמשיך ההידור לזקן זה שקנה חכמה והקימה לשיבה שהוא הבא בימים. והכוונה בזה שצריך הדרגה גדולה בכבוד החכם יותר מכבוד גדול בשנים. והגם שדרשו

ז"ל קימה והידור לזה וקימה והידור לזה, על כל זה ממה שנתחכם הכתוב לדבר בסדר זה להמשיך הידור לזקן הודיענו כי גדול הידור לזקן מהידור גדול בשנים. ומעתה נמצינו אומרים שצריך לכבד החכם יותר מבעל שיבה:

עוד ירמוז על דרך אומרם ז"ל בבראשית רבה (פס"ה) כי אברהם אבינו ביקש על השיבה כדי שיהיה ניכר האב מהבן וכו' דכתיב (בראשית כד א) ואברהם זקן, והוא אומר **מפני שיבה תקום** ובזה אתה מהדר פני זקן שהוא אברהם דכתיב ואברהם זקן שעל ידו היה דבר זה:

עוד ירמוז על דרך אומרם ז"ל (ב"ר פ"ב) כי הרשעים כפופי קומה, ויצו ה' לאדם שיתעורר לתקן מעשיו לשוב לה' וזו היא קומתו, והערו לתקן מעשיו מפני שיבה פירוש שיבתו כדי שלא תאבד ממנו, על דרך אומרם ז"ל (יבמות נ.) זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו ולא יגיע לימי שנותינו ע' שנה. גם רמז כדי שלא יבואו ימים רעים בעת שיבתו שהם יסורין הקשים לאדם מכל יסורין כאומרם ז"ל (קהלת רבה פ"ב) כי הם ימים שכוחות האדם והשתדלותו אפסים והוא צריך להשגחה אלהות:

עוד ירמוז **והדרת פני זקן** פירוש זקנת עצמו על דרך אומרם (סוכה נג.) אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותנו. גם רמז למאמרם ז"ל (חגיגה יד:) שבשעה שהצדיק הולך מעולם הזה אומרים לאברהם אבינו אשריך אברהם אבינו שצדיק זה יצא מחלצריך, וכשהולך הרשע לא די שאין אומרים כן לפניו אלא שהוא מצטער, לזה מעורר ה' להאדם ואומר לו **והדרת פני זקן** זה אברהם שמתהדר כשאומרים לפניו אשריך וכו' והוסיף להפחידו מענייני עולם הבא, ואמר **ויראת מאלהיך** זו יראת עונש יום הדין, **אני ה'** זו תשלום שכר טוב של עולם הבא. או ירצה להעיר היראה והאהבה, יראה ויראת וגו', אהבה אני ד' כי שם זה הוא מקור האהבה החשוקה בלב כל משכיל:

לבג **וכי יגור אתך וגו'**. אמר לשון יחיד **אתך** וחזר לומר לשון רבים בארצכם. לצד כי המשכת הגרים תהיה באמצעות הצדיק אברהם אבינו עליו השלום, גם לצד טוהר ארץ הקדושה תגרר נפשות השבויות, לזה אמר אתך לשון יחיד לרמוז אל הצדיק, כי לא כולן הם בגדר המשכת ענפי הקדושה, ואמר **בארצכם** לרמוז למעשה הארץ, שגם היא ישנה בגדר פעולה טובה זו:

עוד ירמוז על השראת השכינה בעולם הזה אתנו, ויצו ה' כי יגור אתך גר ממקום גבוה דקדק לומר אתך על דרך (תהלים עח) אהל שכן באדם. ואמר **בארצכם** היא ארץ הקדושה כי שם מקום השכינה, ועזבה מקומה עליון ובאה לגור בארץ. לא תונו אותנו, שאין לך אונאה כאונאת השכינה. ואומר **כאזרח מכם** וגו' להזהיר על הגרים וכו' הבאים להתיהד:

לד **כאזרח מכם וגו'**. כאן גילה ה' סודו שכל נפשות עם קדושו היו טבועים במצרים בתוך האומות, והוא מה שאמר כאזרח מכם וגו'. ואם תאמר איך ישוה זרע מריעים שאבותיו גוים לאזרח שאבותיו ידידי ה'. לזה אמר **כי גרים הייתם בארץ מצרים**, פירוש נפשותם היו מעורבים תוך קליפות מצרים, ועיין מה שפירשתי בפרשת יתרו (כ' ב') בפסוק אנכי ה' וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו', וכמו כן גר זה היתה נפשו תוך הקליפות ועכשיו זרחה בעולם וחזרה לשורשה, וכפי זה ישנו לנתינת טעם לשבח כי גרים וגו', שאם על גרות הגופות אין הטעם נכון כי ישתנה גר הבא מן האומות שלא יהיה נאהב לצד ההבדל שישנו בשינוי המשפחות, כי לא ככל משפחות הגוים בית ישראל:

ויקרא פרק-כ

בב **ואל בני ישראל וגו'**. טעם אומרם **ואל בני ישראל** נתכוון להזהיר כללות ישראל להרוג הנותן מזרעו למולך, ואמר בתוספת וא"ו לומר שמלבד חיוב המעביר גם חיוב כל העם להענישו:

בג **ואני אתן את פני וגו'** צריך לדעת מה מקום לעונש זה אחר שיש דין למטה וירגמו אותו אבן:

ונראה כי יודיע הכתוב שמלבד עונש ההריגה עוד יהיה לו עונש לנפש, והוא אומרם **והכרתי אותו מקרב עמו** פירוש מענף נצר הקדושה. ונתן הכתוב טעם לב' עונשים אלו ואמר **כי מזרעו וכו' למען טמא** וגומר **ולחלל** וגו', הרי ב' פגמים וכנגדן ב' עונשין, כנגד טמא מקדש ירגמוהו באבן, וכנגד חילול שם קדשו גם הוא יתחלל ונכרת נפשו מעמה:

ד **ואם העלם יעלימו** טעם הכפל, לומר שאם העלימו מן האחד שוב אינם יכולין שלא להעלים מהבאים אחריהם, ויעלימו ודאי מכולם, כי אם ירצו לעשות דין בהם יאמרו להם למה לא עשיתם דין באחד. או יאמר **העלם** לבל ימנעוהו מליתן למולך, **יעלימו** מלעשות בו משפט אחר אשר נתן כאמרו בתנו מזרעו וגומר:

ה **ושמתי אני את פני וגומר**. משמעות הכתוב יגיד שאם לא יעשה משפט העם יעשה ה' משפט בו ובמשפחתו גם כן, מה שלא היה אם היו עושים דין עם הארץ, ואלו הם דברים רחוקים, ממה נפשך אם הם חייבין בין עשו דין כ"כ ברשע עצמו בין לא עשו:

ו **ונראה** לפרש על זה הדרך **ואם העלם** וגו' פירוש במקום שאין דין למטה יהיה דין למעלה ושמתי אני וגו'. וכשיעשו דין למעלה יפתחו גם כן פנקסי בני משפחתו ויתעוררו הדינים על כל המשפחה, והוא אומר **ובמשפחתו**. וחזר ופירש שימת פנים זו מה עושה, ואמר כנגד האיש עצמו והכרתי אותו, וכנגד משפחתו יפתחו ספרי דיניהם אם יש מהם זונים כמותו הרי הוא בכלל הכרת, והוא אומר ואת כל הזונים אחריו ממשפחתו, אבל אותם שנפתחו ספריו ונמצא שלא זנו לא יכרתו, ואמר עוד **לזנות** ולא הספיק לומר הזונים וגו' אחרי המולך, נתכוין לומר שהגם שלא זנה עד עתה פירוש שלא העביר בנו למולך אלא שחשב לזנות מחשבת עבודה זרה נתפסים עליה כמעשה, ויכרית ה' את החושב כעושה כמו שאמר הכתוב (יחזקאל יד) למען תפוש את בית ישראל בלבם:

נ **נמצאת** אומר שאם עם הארץ יעשו דין בעושה רע אין דין למעלה ולא ימות מישראל זולת העובד למולך, אבל אם לא יעשו דין נפתחים ספרי כל המשפחה ומתעורר הדין גם עליהם ונתפסים גם על המחשבה, והוא מאמרם ז"ל (דב"ר פ"ה) במקום שיש דין וכו' אין וכו' ע"כ. קשה פשיטא שכשיעשו דין למטה מה מקום לדין ליעשות למעלה, ולדרכנו ידוייק על נכון שכשעושין דין למטה נמנע דין למעלה פירוש דין השאר שאין ספריהם נפתחים. ותמצא שאמרו רז"ל (ר"ה טז:) שכשנפתחים ספרי הדינים אדם נכנס בסכנה וצריך זכות גדול ליפטר:

ז **והתקדשתם והייתם קדושים**. יצו ה' שיהיו נוטים אל בחינת הקדושה, ובזה הוא מבטיחם שיהיו במדרגת מלאכים הנקראים קדושים, דכתיב (דניאל ח) ויאמר אחד קדוש, והוא אומר **והייתם קדושים**, ותמצא שאמרו ז"ל (במד"ר פ"כ) בפסוק כעת יאמר ליעקב וגו' כי המלאכים יהיו עומדים בשורה החיצונה וישראל בפנים ושואלים מלאכי אלהים לעם קדושו מה פעל אל, נמצאת אומר כי קדושו במקום המלאכים הם ישראל. וחזר הכתוב ופירש הדבר שבו יתקדשו ואמר **ושמרתם את חקוטי**, פירוש תשמרו מצות לא תעשה, ותקיימו מצות עשה בזה אני מקדשכם, כי על ידי זה שם הוי"ה מתגלה עליו ובזה מתקדש, וכמו מה שכתוב בזוהר (תיקונים ע) כי האבר שבו עושה מצוה שורה עליו שם הוי"ה הרמוז בתיבת מצוה:

ט **כי איש איש אשר יקלל**. קשה אומר כי שנותן טעם למה שלפניו ולא אמר דבר קודש שיהיה זה טעמו. ואם על שמירת החוקים, וכי לא נכלל בפסוק זה אלא קללת אבות שהוצדק לומר כי. עוד למה כפל לומר איש איש. ובתורת כהנים אמרו איש אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר איש איש ע"כ. קשה מנין יעלה על דעת למעט אשה שהוצרך לריבוי והלא השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה בדרך כלל וכאומרם ז"ל (ב"ק טו.). ואם לצד שחש הכתוב לפרש איש שבא למעט אשה, לא היה לו לכתוב איש לטעות לומר שבא למעט אשה ויאמר אדם כי יקלל וגו':

ע **וד** למה כפל לומר אביו ואמו קלל. אכן כוונת הכתוב הוא לצד שצוה קודם לזה על העברת בנו ובתו למולך, והקפיד הכתוב על זרעו לבד אבל בן אחרים ואפילו קרוביו כגון אחיו ואחותו פטור, כדתניא בסנהדרין (סד:) וזה לשונם אינו חייב אלא על יוצאי יריכו וכו' ע"כ. וצריך לומר טעם חיובו על בנו ובתו ולא על בני הזולת שהוא לצד שבניו הם נידוניו כנכסיו של אדם לזה מועילים מעשיו כשמקריבו לעבודה זרה במה שמעבירן למולך אבל חוץ מהם אין מעשיו עושין רושם, על דרך אומרם ז"ל (ערכין כח ב"מ ז.) אפילו לגבי קדשי שמים אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומעתה יאמר אדם והלא גם הבן אינו כולו של האב כאומרם ז"ל (נדה לא.) שהאב והאם הם שותפין באדם הלוּבן מהאב והאודם מהאם, וא"כ מזה הטעם עצמו לא יתחייב האב על הבן מצד חלק האם, לזה אמר הכתוב אחר אזהרה ועונש מעביר בניו למולך כי איש איש אשר יקלל וגו' מות יומת, ודקדק לומר את אביו ואת אמו פירוש זה בפני עצמו או זה בפני עצמו, כמו שדקדקו בתורת כהנים בפסוק זה עצמו חיוב על כל אחד משניהם, הרי שהבן מת לצד שנגע באביו או בכבוד אמו ואין אנו אומרים והרי אין כל הבן של האב או של האם להמיתו בשבילם, ואם תאמר גם על זה דן אנכי למה יהיה המשפט הזה, לזה גמר אומר **אביו ואמו קלל**, פירוש כי כשמקלל אביו מקלל גם אמו עמו וכן להפך, והטעם לצד שהאב והאם הם

גוף אחד כמאמרם ז"ל (ברכות כד.) אשתו כגופו, וכפי זה בין הנעשה לאחד מהם או הנעשה מאחד מהם לבניהם יחשב לשניהם יחד. ולזה תמצא שיעניש ה' לאיש להמית אשתו דכתיב (משלי כב) למה יקח משכבך מתחתיו. וכפל לומר **איש איש** משום שמצינו שתלה הכתוב זכרים בנקבות ונקבות בזכרים, ואמרו ז"ל (נדה לא.) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אם כן יש הפרש בלידת הזכר ללידת הנקבה ומצד זה ישתנה ההפרש בבחינת המולידים, ויש מקום לומר לצד שתלה הכתוב זכרים בנקבות לא יומתו אבות על העברת הבנים או האמהות על העברת הבנות לצד שתלאם הכתוב באבות תלמוד לומר איש איש אחד לגופו ואחד לאשה ששניהם ישנם בחיוב העברת בן ובת:

עוד נראה כי לצד שאמר הכתוב אביו ואמו ודרשו רז"ל (ילקוט) שאביו בא למעט אבי אביו ואמו בא למעט אם אמו שלא יהרגו, לזה חש הכתוב לטעות ולומר שהמיעוט בא אביו ולא אביה אמו ולא אמה ואם כן הנשים פטורות מעונש זה, תלמוד לומר איש איש לרבות אשה:

כב) ושמתם את וגו'. טעם שהוצרך לומר פעם אחרת פסוק זה הגם שכבר אמר כן בפרשת אחרי מות (יח כו), נתכוין לומר שצריכין לשמור המצות לבל יתבטלו בין מהם בין מזולתם ובזה לא תקיא הארץ הא למדת שאם לא יהיו נשמרים המצות תקיא הארץ, גם השומרים על שלא מיחו בשלא שמרו:

כד) ואני אתננה וגו' ארץ זבת וגו'. קשה אחר שאמר לרשת אותה מה צריך לומר ואני אתננה, עוד למה סמך שבח הארץ לזכרון הירושה. ונראה לי שהכונה היא שמלבד מה שיירשו עוד יתן להם שתהיה הארץ זבת חלב ודבש יותר מהשיעור מה שלפניה, גם שלל שלא בזמן ירושתם אחר כך שהוא זמן החורבן שלא תהיה זבת חלב ודבש, כמו שסיפרו מכיריה בזמן הזה בעונינו:

כז) והייתם לי קדושים וגו' טעם אומרו לי. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (תו"כ כאן) אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר וכו' אלא אפשי ואפשי אלא אבי שבשמים וכו', והוא אומרו **והייתם לי קדושים** שתהיו פרושים לי לשם מצותי ולא לצד תיעוב הדבר הנאסר, ולזה סמך מאמר זה להבדלת בהמה וחיה לרמוז למה שכתבתי, ואמרו **כי קדוש אני ה'** וגו' נתן טעם למצוה זו של הבדלת בהמה טמאה כי קדוש וגו' **ואבדיל אתכם מז העמים להיות לי.** והענין עצמו של פרישות ישראל מן העכו"ם הוא הדבר עצמו של פרישתכם מן הבהמה טמאה. ברוך ה' אשר הבדילנו מן הטמאים מאדם עד בהמה עד עוף השמים:

חלת פרשת קדושים